

Naturvårdsverkets ärendenr: NV-08071-18
VERKSAMHETSBERÄTTELSE
för naturum Vattenriket

Verksamhetsberättelse för naturum Vattenriket År 2018

När Melodifestivalen kom till Kristianstad glittrade det också på naturum.

SAMMANFATTNING	3
INLEDNING	5
1. SYFTE	5
1.1. Lokala och regionala syften för det egna naturumet	5
2. UTVÄRDERING AV MÅL FÖR VERKSAMHETSÅRET 2017	6
2.1. Årets mål	6
2.2. Utvärdering av årets mål	6
2.3. Målgrupper för det egna naturumet	10
3. UTVÄRDERING AV ANALYS AV RISKER/MÖJLIGHETER UNDER ÅRET	11
3.1. Utfall av nulägesbeskrivning	11
3.2. Utfall av förväntade möjligheter	11
3.3. Förväntade risker inför året	12
4. UTVÄRDERING AV NATURUMS VERKSAMHET	12
4.1. Övergripande planering för året	12
4.2. Teman	12
4.3. Programverksamhet	13
4.4. Tillfälliga utställningar	20
4.5. Kommunikationsinsatser	20
5. UTVÄRDERING AV PERSONAL	23
5.1. Utvärdering av personalinsats	23
6. UTVÄRDERING AV KOMPETENSUTVECKLING AV PERSONAL	23
6.1. Utvärdering av kompetensutveckling av personal	23
7. UTVÄRDERING AV FÖRNYELSE AV FAST UTSTÄLLNING	24
7.1. Utvärdering av årets förnyelse av fast utställning	24
7.2. Budget och finansiering för förnyelse av fast utställning	25
7.3. Förankring	25
8. UTVÄRDERING RENOVERING, FÖRÄNDRING AV FASTIGHET/LOKALER	26
8.1. Utvärdering av renovering, förändring av fastighet/lokaler	26
9. UTVÄRDERING AV ÖVRIGA INSATSER	26
9.1. Utvärdering av övriga insatser	26
10. UPPFÖLJNING	29
10.1. Besökarundersökningar	29
10.2. Naturums statistik	29
10.3. Tankelistning	30
11. BUDGET FÖR NATURUM	31

Sammanfattning

2018 var året där vädret utmärkte sig på flera olika sätt. Våren blev kall och sen. Tranvåren som vi vant oss vid uteblev. Den följdes av en ovanligt varm och torr sommar och en nederbördsfattig höst med låga vattenstånd i våra sjöar och åar.

Även om våren inte bjöd på stora skaror av tranor så fick vi glitter och glamour på annat sätt. I Kristianstad rådde Mello-yr när Melodifestivalen intog staden en vecka i mars. På naturum korades Vattenrikets vassaste sångare i sitt eget Fågelmello. Det var den omåttligt populära sånglärkan som gick segrande ur striden.

Naturums fortsatta satsning på ett brett programutbud med natur och kulturteman lockar stor publik och är också en viktig dragare till Kristianstad. I år har vi satsat på dagliga aktiviteter under hela sommaren. Man har kunnat välja på allt mellan akvarellmålning och håvning. Trots den varma sommaren har naturum glädjande nog haft många besökare, över 100 000 under året.

Under året har vi arbetat med ett par nya projekt som fått stor uppmärksamhet och som vi gärna vill lyfta fram som goda exempel.

Vattenrikets nya, responsiva hemsida såg dagens ljus. Det går nu lika bra att läsa den på telefonen som på plattan eller datorn. Informationen om naturum är helt ny och framtagen med inspiration från andra stora besöksmål i Sverige och utomlands. Hela hemsidan går att få maskinöversatt till många olika språk och fungerar även med talstöd. Ett riktigt lyft! Under flera år har vi haft fokus på ekosystemtjänster och att förklara värdet av dessa gratistjänster. Under 2018 har vi både lyft fram detta genom en utställning med ljudfiler i hörsalen och i tre helt nya pedagogiska verktyg för att arbeta med ekosystemtjänster. Ett av dessa är Vattenriketblomman som förklarar och synliggör naturens osynliga mirakel för alla åldrar. Vi ser framemot att använda den med olika grupper och lansera den brett i Sverige under kommande år.

I utställningen är det stora tillskottet den helt nya modulen "Alla tiders vatten" som med fantastiska drönarscener och animerade kartor visar på hur vattenstaden Kristianstad byter skepnad i takt med Helgeåns vattenstånd. Modulen invigdes på den årliga Biosfärkonferensen i november.

Kristianstad 2019-02-14

I verksamhetsberättelsen för Biosfärområde Kristianstads Vattenrike framgår hela bredden på arbetet i biosfärområdet. Den finns på Vattenrikets hemsida.

Inledning

1. Syfte

Under den här punkten beskrivs hur syftet för naturum uppfylls (enligt de nationella riktlinjerna för naturum, rapport 6696).

Verksamheten vid naturum ska:

- välkomna besökaren genom att vägleda om vad man kan se, uppleva och göra i området,
- inspirera besökaren till att uppleva och vistas i naturen, skapa nyfikenhet och bidra till förståelse och engagemang för natur och naturvård,
- fördjupa besökarens förståelse för naturområdet: förklara vad som hänt, händer och varför det sker,
- bidra till att öka besökarens kunskap om ett naturområdes naturvetenskapliga, natur-, kultur- och upplevelsemässiga värden samt hur människan använt sig av och påverkat naturen,
- motivera besökaren att använda naturområdet på ett sådant sätt att områdets naturvärden, kulturvärden och andra upplevelsemässiga värden bevaras långsiktigt,
- arbeta för att skola och annan undervisning ska besöka och använda naturum,
- ge information om hur tillgängligt området är, hur man tar sig dit och hur man hittar där,
- sprida kännedom om en trakts naturskyddade områden och andra besöksmål för friluftslivet.

1.1. Lokala och regionala syften för det egna naturumet

Naturum Vattenriket är mötesplats och besökscenter i Biosfärområde Kristianstads Vattenrike, ett stort område med mycket höga och varierade naturvärden. I Vattenriket har vi 21 besöksplatser med fågeltorn, stigar och utemuseer. Naturum Vattenriket är kronan på verket med utställning, möteslokal och restaurang. Här berättar vi hur biosfärområdet fungerar och visar vägen ut i Vattenriket.

Syften för naturum Vattenriket är bl. a.

- Att bidra till att Biosfärområde Vattenriket uppfyller Unescos riktlinjer för Biosfärområden genom det svenska Biosfärprogrammet.
- Att vara en resurs i Kristianstads kommuns övergripande arbete med att vara en attraktiv kommun med en långsiktigt hållbar livsmiljö, t ex genom att uppfylla målen i kommunens styrkort om Friska ekosystem.
- Att vara den naturliga mötesplatsen i Biosfärområde Vattenriket.
- Att visa vägen ut i Vattenriket.
- Att bidra till delaktighet och engagemang för Vattenriket i bygden.
- Att vara en av Kristianstads stora attraktioner inom besöksnäring samt bidra till att utveckla en hållbar turism i Vattenriket.

2. Utvärdering av mål för verksamhetsåret 2018

Målen är markerade med grönt om vi helt uppfyllt målet under 2018, med gult om vi delvis uppfyllt målet och med rött om målet inte är uppfyllt.

2.1. Årets mål

Naturum Vattenrikets mål för 2018 var i korthet:

1. Naturum skall vara en naturlig mötesplats och besökscenter för Biosfärområde Vattenriket.
2. Naturum skall ha ett rikt och varierat programutbud för alla åldrar och målgrupper.
3. Naturum skall visa vägen in i Vattenriket.
4. Naturum skall bidra till att öka engagemanget för Vattenriket i bygden.
5. Naturum skall erbjuda pedagogisk verksamhet för förskola/grundskola och gymnasium.
6. Naturum skall samarbete med lärosäten på universitetsnivå.
7. Naturum skall hjälpa till att ta fram och sprida information om Vattenriket för olika målgrupper, via olika kanaler och med olika sätt att kommunicera.
8. Naturum skall bidra till att locka turister till Kristianstad med Vattenriket som attraktion samt bidra till att möten förläggs i Kristianstad med Vattenriket som bidragande anledning.

2.2. Utvärdering av årets mål

1. Naturum skall vara en naturlig mötesplats och besökscenter för Biosfärområde Vattenriket med följande konkreta, mätbara mål:

Mål	Resultat	
Naturum är en viktig del i Biosfärområdets arbete med att uppfylla styrkortets mål om Friska ekosystem.	Ja, genom naturums fokus på ekosystemtjänster i program och utställning.	
Naturum är öppet fler än 300 dagar.	Under 2018 har naturum haft 305 öppettid dagar.	
Naturum har fler än 100 000 besökare.	Under 2018 hade naturum 100 370 besökare.	
Naturum är platsen för fler än 10 större möten med anknytning till Vattenriket.	Ja, naturum var under året platsen för betydligt fler stora möten.	
Minst 80 grupper bokar naturvägledning på naturum.	Under 2018 har naturum haft 147 bokade grupper.	

2. Naturum skall ha ett rikt och varierat programutbud för alla åldrar och olika målgrupper med följande konkreta mätbara mål:

Mål	Resultat	
Naturum erbjuder under året ett varierat program utifrån årets huvudtema "Naturens nyttor i Vattenriket". Minst 400 programpunkter erbjuds.	Under 2018 har naturum erbjudit 531 programpunkter med 12 984 deltagare.	
I naturums programråd ingår minst 5 externa parter.	Ja, fler än 5 externa parter medverkar	

3. Naturum skall visa vägen in i Vattenriket med följande konkreta mätbara mål:

Mål	Resultat	
Naturum har ett fortsatt fokus på att "få ut besökare från naturum" genom att förlägga programaktiviteter som Skogsbad, vandringar och cykelturer till besöksplatser i biosfärområdet.	Ja. Vi har tillsammans med föreningarna genomfört 138 exkursioner under 2018.	
Naturum fortsätter utveckla naturvägledning som verktyg och kunskapsfält. Under 2018 fortsätter vi fokusera på det artrika Vattenriket och ekosystemtjänster.	Temat har blivit väl framlyft i naturums program och utställning t.ex. genom en ny utställning i hörsalen med ljudfiler.	
Naturum är delaktigt i framtagande av ny entréfunktion vid naturums parkering med infoytor och konstverk tillsammans med Biosfärkontoret, C4 Teknik och Konsthallen.	Den planerade entréfunktionen färdigställdes under hösten och konstverket kom på plats.	
Naturum deltar i projektering för en spångad led med gömsle i anslutning till naturumsjön tillsammans med bl a kommunens tekniska förvaltning C4 Teknik.	Projektering och upphandling skedde under våren. Spång med gömsle började byggas under hösten.	
Naturum bidrar i projektering och genomförande av en säker övergång över Härlövsängaleden som del i den populära Linnérundan.	Projektering och upphandling skedde under våren. En rullbar bro började byggas under hösten.	

4. Naturum skall bidra till att öka delaktigheten och engagemanget för Vattenriket i bygden med följande konkreta, mätbara mål:

Mål	Resultat	
Naturum fortsätter samarbetet med vänföreningen Vattenrikets vänner och andra lokala organisationer med intresse för Vattenrikets värden.	Ja, bland annat genom Tranvårdar samt Öppen borg på Lillö	
Naturum har ett fortsatt samarbete kring utbildning av Biosfärambassadörer. Minst 20 nya ambassadörer utbildas under 2018.	Ja, under 2018 utbildades 26 nya biosfär-ambassadörer.	
Naturum är under 2018 delaktig i kommunens arbete med Melodifestivalen både i utställning och i programpunkter.	Ja, naturum bidrog bland annat med den uppskattade modulen "Vattenrikets vassaste sångare" under Melodifestivalen.	
Naturum har under året tillsammans med Biosfärkontoret arbetat med temat "Smaka på Vattenriket" där lokala produkter som producerats på ett hållbart sätt lyfts fram.	Under våren genomfördes en Biosfärbuss med temat "Smaka på Vattenriket".	

5. Naturum skall erbjuda verksamhet för förskola, grundskola och gymnasium med följande konkreta mätbara mål:

Mål	Resultat	
Den pedagogiska verksamheten vid naturum omfattar minst 80 elevgrupper och 1600 elever.	Under 2018 har 74 skolklasser med 1555 elever omfattats av vår pedagogiska verksamhet, vilket är mycket nära det uppsatta målet.	
Naturum genomför Biosfärläget med temat <i>Naturen gör nytta i Vattenriket</i> med plats åt 20 barn.	Ja, ett mycket uppskattat Biosfärläger med 24 deltagare är genomfört.	
Naturum fortsätter samarbetet med Vattenrikets ekologer. Minst fyra klasser får ta del av detta i våta eller torra miljöer.	Två skolklasser var med i skolsamarbeten med ekolog bl a i Vramsån.	
Naturum fortsätter att utveckla nya uteklassrum/biosfärklassrum. Under 2018 kommer uteklassrum Äspet på plats.	Biosfärklassrummet Äspet är färdigt.	
Naturum tar under 2018 fram ett pedagogiskt redskap för att arbeta med ekosystemtjänster.	Tre helt nya pedagogiska verktyg för att arbeta med ekosystemtjänster har tagits fram.	

6. Naturum skall samarbeta med lärosäten på universitetsnivå med följande konkreta mätbara mål:

Mål	Resultat	
Konferensen BIOSFÄR 2018 genomförs tillsammans med kollegor från Biosfärenheten.	Konferensen genomfördes den 19 november.	
Naturum tillsammans med kollegor från avdelningen för Biosfär och hållbar utveckling är involverad i ett flertal större forskningsprojekt som bedrivs vid Högskolan Kristianstad och Stockholms Universitet. För 2018 prioriteras tiden till att vara delaktig i studier om ekosystemtjänster, om gässen i Vattenriket och i projekt kring vattenkvalitet i Helge å och sjöarna.	Samtliga forskningsprojekt är pågående under året och naturum har varit delaktigt i workshops.	

7. Naturum skall hjälpa till att ta fram och sprida information om Vattenriket för olika målgrupper, via olika kanaler och sätt att kommunicera med följande konkreta, mätbara mål:

Mål	Resultat	
Naturum är delaktigt i de informationssatsningar som genomförs från Biosfärenhetens sida under året. Under 2018 är det fortsatt fokus på ekosystemtjänster som tema och med särskilt fokus på större programpunkter och nya utställningar som kommer till under året.	Arbetet är pågående.	
Naturum skall fortsätta förbättra utställningen i naturum. Under 2018 läggs fokus på att lansera den nya modulen Alla tiders vatten.	Modulen blev klar inför Biosfärkonferensen i november.	
Naturum skall förbättra informationen på andra språk än svenska. Under 2018 kompletteras modulen Ny i Vattenriket med teckentolkade filmer.	Modulen Ny i Vattenriket kompletterades med teckenspråk under våren.	
Vi fortsätter att använda facebook som kanal för informationsspridning i vårt dagliga arbete. Under året är målet att passera 3 500 gillare.	Vid 2018 års slut gillade 3600 personer naturums facebookside.	
Vi fortsätter att använda Instagram och #vattenriket med målet att under året få in 500 nya bilder taggade med #vattenriket.	Under 2018 har långt fler än 500 nya bilder taggats med #vattenriket.	

8. Naturum skall bidra till att locka turister till Kristianstad med Vattenriket som attraktion samt bidra till att möten förläggs i Kristianstad med Vattenriket som bidragande anledning med följande konkreta mätbara mål:

Mål	Resultat	
Vi fortsätter att arbeta aktivt med Tripadvisor som verktyg och erhålla ett nytt Certificate of Excellence för 2018.	Ett nytt Certificate of Excellence erhöles under våren och naturum Vattenriket är nummer 1 av saker att göra i Kristianstad, med 148 positiva omdömen.	
Naturum har nära kontakt med personal inom Kristianstads kommun som arbetar med turismutveckling för att planera gemensamma satsningar och aktiviteter. Minst en gemensam marknadsföringsinsats genomförs under året.	Ja, t ex under Melodifestivalen och Kulturnatten genomfördes gemensamma insatser.	
Naturum är en resurs i Kristianstad vid stora evenemang som förläggs till staden, som t ex Melodifestivalen. Målet är att minst fem större grupper som besöker Kristianstad utifrån ett annat evenemang även besöker naturum.	Ja, fler än 5 grupper som besöker Kristianstad för ett annat syfte har också besökt naturum.	

2.3. Målgrupper för det egna naturumet

Naturum Vattenriket skall vara en resurs för många olika målgrupper. Vi brukar använda mottot *"inte bara för Fjällrävenfolket"* för att spegla bredden som vi strävar efter. Alla målgrupper är lika viktiga för att bilda den helhet som naturum står för.

Vi har därmed en bred målgrupp som omfattar boende i Kristianstad med omnejd, skolklasser och barnfamiljer, turister och dagsbesökare, studiegrupper från myndigheter, företag och kommuner, högskole- och universitetsstudenter, bussbolag med större grupper samt utlänska besökare i allt större omfattning.

Under 2018 har vi fortsatt möta allt fler nya svenskar. Vår nya modul med information på 10 språk har varit till stor nytta.

3. Utvärdering av analys av risker/möjligheter under året

I verksamhetsplanen redovisades risker och möjligheter som kunde komma att påverka planeringen, analyser och omvärldsfaktorer samt hur ni förbereder er inför förändringar.

3.1. Utfall av nulägesbeskrivning

Nulägesbeskrivning stämmer med utfallet. Naturum med Café Årum har hittills under 2018 fortsatt varit välbesökt. Förnyelsen av utställningen har fortsatt enligt plan och likaså de omfattande arbetena som är planerade för närområdet.

3.2. Utfall av förväntade möjligheter

Varje år bjuder på nya möjligheter. För 2018 såg vi framför oss att naturum ytterligare skulle utvecklas genom restauratören som är på plats och genom att Turistbyrå i ökad utsträckning skulle finnas på plats. Det blev bitvis som förväntat. Café Årum lockar många besökare till naturum och serverar god och närproducerad mat. Turistbyråns nedläggning ledde inledningsvis till att vi fick många turistiska frågor vi fick hänvisa vidare. En justering i mitten av juli förbättrade situationen avsevärt genom att destinationssäljarna fanns på naturum varje dag.

Vi hade också bland möjligheterna lyft fram ändrade öppettider. Under 2018 har vi haft stängt samtliga måndagar utom under högsäsong. Detta har verkligen blivit en fullträff ur arbetsmiljöperspektiv.

I utställningen såg vi framför oss att vi skulle vara delaktiga i Melodifestivalen genom en ny modul vi kallade "Vattenrikets vassaste sångare". Detta blev verkligen som vi hade hoppats - en succé. Att även den stora kungsfiskaren vid naturums infart fick glitterhatt gladdade många. Vi såg också möjligheten att äntligen göra vid modulen "Alla tiders vatten", ett arbete som vi färdigställde i november, lagom till årets Biosfärkonferens med vattentema.

Vi lyfte fram möjligheten att träffa nya målgrupper genom samarbeten med andra aktörer inom integration, folkhälsa och äldre. Dessa samarbeten, t ex Äldredagen har varit över förväntan positiva och har lett till många nya projekt och kontaktytor.

Vi lyfte fram planarbetet kring Härlövs backar och hur det skulle kunna bidra till att skapa en fin entrémiljö runt naturum med spång och gömsle i naturumsjön. Ytterligare pusselbitar har fallit på plats. En entréfunktion färdigställdes under hösten och arbetet med spång och gömsle i naturums närområde börjar närma sig sitt slut. Samarbetet med Konsthallen ledde fram till att ett konstverk placerades vid naturums entré i slutet av året. Invigningen skedde i januari 2019.

3.3. Förväntade risker inför året

Vi beskrev att helhetsupplevelsen, från parkering till naturum, är viktig. Under året blev detta tydligt när rör skulle anslutas till det nya toalettuset och en stor grop med sopor i dagen plötsligt mötte besökarna. Efter denna incident har bättre rutiner tagits fram med tekniska förvaltningen och i de planerade byggena för hösten finns noggranna planer för att besökare inte skall drabbas.

Vidare beskrev vi situationen med ökad risk för rån. Med anledning av det blev vi kontantfria tidigt på året. Det var ett mycket bra beslut som underlättar mycket för personalen och ökar tryggheten.

Under våren blev naturums närområde en av platserna för en oönskad droghandel. Tillsammans med säkerhetsansvariga och polisen har vi kanske lyckats bryta situationen.

Under sommaren hade vi besök av en hotfull person. Det framkom då ett behov av att förstärka personalens trygghet genom att låta överfallslarmet gå direkt till polis.

Punkt 4 – beskriver de aktiviteter som bidragit till att syfte och mål uppfyllts.

4. Utvärdering av naturums verksamhet

4.1. Övergripande planering för året

Naturums öppettider har varit såsom angivet i verksamhetsplanen. Nytt för 2018 var att vi har haft stängt måndagar under vår och höst samt ökat öppettiderna dagligen under sommaren till 10-17. Detta har fungerat mycket bra. De stängda måndagarna har gett återhämtning och planeringstid och det längre öppethållandet under sommaren har varit uppskattat av besökarna.

4.2. Teman

Naturum Vattenriket bygger programverksamheten på teman som skall spegla såväl arbetet i Biosfärområdet som årstiderna i Vattenriket.

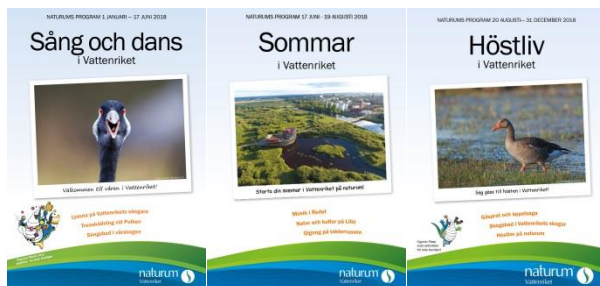
Huvudtemat för 2018 har varit *Ekosystemtjänster i Vattenriket* med fokus både på artrika upplevelser som kulturella ekosystemtjänster och på goda lokala produkter som försörjande ekosystemtjänster. Även Biosfärlägre följer årets tema Naturens nyttor i Vattenriket. Även i övrigt har vi följt det som angavs i verksamhetsplanen.

- VINTER I VATTENRIKET 1/1-1/3
- TRANOR I VATTENRIKET 1/3-15/4
- VÅR I VATTENRIKET 16/4-18/6
- SOMMAR I VATTENRIKET 19/6-19/8
- SMAKA PÅ VATTENRIKET 20/8-31/10
- FORSKARVECKOR 1/11-30/11
- JUL PÅ NATURUM 1/12-31/12

4.3. Programverksamhet

Naturums program under 2018 omfattade över 500 aktiviteter. Som vanligt var det ett program med ett brett utbud. Nytt för i år var dagliga aktiviteter hela sommaren på naturum. Besökarna kunde uppleva allt från akvarellmålning till håvning. Programpunkterna lockade många att komma till naturum. Runt 13 000 personer deltog i allt ifrån blomsterpill med formgivare Hanna Wendelbo till med Djurolympiad. Flest besökare kom till Musik i redet på nationaldagen då Christianstads Symfoniker traditionsenligt gav Händels Water Music. Då fylldes redet av över 500 besökare!

Naturum producerade under 2018 tre programblad. Vår- och höstprogram trycktes i en upplaga av 5 000 exemplar och sommarprogrammet i 8 000 exemplar.

Informationen om programpunkterna spreds via vårt tryckta program samt via hemsida, blogg och facebook. Dessutom spreds det genom tidningarnas, radions och kommunens evenemangskalender. Under året fick vi extra draghjälp genom många och mycket stora annonser vi fick publicerade genom kommunens avtal med Kristianstadsbladet.

Särskilt vill vi lyfta fram följande genomförda aktiviteter 2018.**Vinterfåglar**

Vintertemat satte som vanligt fokus på örnarna i Vattenriket. Detta år kompletterade vi exkursionerna med ett mycket välbesökt föredrag av konstnären, fågelskådaren och författaren Lars Jonsson. Med utgångspunkt från boken "Vinterfåglar" berättade Lars om fåglar och sitt konstnärskap.

Prova tova

Under februarilovet bjöd vi på en kreativ inomhusworkshop vi kallade Prova Tova. Ull är ju en av de ekosystemtjänster som betesmarkerna bidrar med. Under den välbesökta workshopen fick besökarna tova in tvålar, stenar och flaskor.

Vattenrikets vassaste sångare

När Melodifestivalen kom till Kristianstad passade naturum på att utlysa en egen sångtävling. I tävlingen Vattenrikets vassaste sångare tävlade åtta fåglar med olika karaktär och sång. Det var den glamorösa tranan i plymer, den punkiga skräntärnan, tävlingens bad-boy göken och några till. Naturvägledarna presenterade de åtta finalisterna och besökarna fick rösta på sin favorit i en interaktiv modul. Nästan 1500 röster kom in. Vinnare med överlägsen marginal blev sånglärkan!

Nära fåglar

Roine Magnusson, naturens egen studiofotograf, kom på besök och visade och berättade utifrån boken "Nära Fåglar". Vi fick lära känna fåglarna på ett helt nytt sätt i Roines knivskarpa bilder som avslöjar de olika fågelarternas karaktärer.

Trandagen

Tranvåren 2018 inleddes den 25 mars på Trandagen i härligt väder och med 1 500 tranor på plats. Tranvårdar och tranbullar förgyllde dagen.

Från Trandagen och två veckor framöver bemannades Pulken av Tranvårdar. Våren blev mycket sen och mycket kall och vid Pulken kom matningen inte igång eftersom sådden var så sen.

Skogsbad- rofyllda vandringar i Vattenriket skogar

I Japan kallas det *shinrin-yoku*. På svenska betyder det skogsbad. I vår tolkning är det att upptäcka skogens lugnande verkan tillsammans med en naturvägledare.

Även detta år valde vi ut en handfull fina och olika skogar i Vattenriket. På dessa platser bjöd vi besökarna på Skogsbad genom att promenera i lugnt tempo och varva tystnad, avkopplande och fokuserande sinnesövningar med prat om varför vi mår bra av att vara ute i naturen.

Vårmorgon vid Vramsån

Vi firade Biologiska mångfaldens dag vid Vramsån med ny utställning, håvning och god frukostfika. Vramsån är ett av Vattenrikets artrikaste vattendrag. Det var stor uppslutning och många som fick upp ögonen för denna pärla bland Vattenrikets besöksplatser.

Seniordag

Kommunens äldre fick uppleva en dag för alla sinnen tillsammans med naturums personal när en Seniordag ordnades. Självaste Linné kom på besök, man fick prova på att tova ull, smaka på maskrossirap och njuta av Skogsbad. Något för alla sinnen och för att visa på de nyttor naturen bjuder på.

Skapa och upptäck på Lillö

Som en del i den statliga lovsatsningen ordnade vi fyra spännande dagar på Lillö. Vi fyllde dagarna med aktiviteter för hela familjen, natur och kultur i en härlig blandning. Vi använde material från naturen till historiskt hantverk, skapande och utforskande. Lovlediga barn kunde prova på luffarslöjd, tovning och att tillverka egna musikinstrument och smycken.

Livet under ytan

I sommarprogrammet erbjöd vi dagliga aktiviteter med stöd av den statliga lovsatsningen.

Måndagar och fredagar var det håvning från naturums håvningsbrygga.

Måla natur

I sommarprogrammet erbjöd vi dagliga aktiviteter med stöd av den statliga lovsatsningen.

På tisdagar hade vi den nya och populära programpunkten Måla natur. Tillsammans med våra två konstnärliga medarbetare fick besökarna prova på olika tekniker med pensel, papper och färger.

Möt naturen

I sommarprogrammet erbjöd vi dagliga aktiviteter med stöd av den statliga lovsatsningen.

På onsdagarna ledde naturvägledarna en programpunkt vi kallar Möt naturen och dukade upp spännande saker framför naturums entré. Vid några tillfällen kom Linné på plats, en annan gång kom stereolupparna fram. Allt för att bjuda besökarna på fascination och glädje för naturen.

Vattenrikeqigong

Även denna sommar har vi hållit den uppskattade morgongqigongen på naturums takterrass. Varje vecka har runt 45 personer startat sin torsdagsmorgon med mjuka rörelser tillsammans med oss. Denna sommar har också Café Årum fixat frukost till alla fikasugna.

Musik i redet

Musik i redet finns i naturums program för att stanna. Detta år har vi haft musiker på plats vid sex tillfällen och med helt olika karaktär. Vi har bjudit på Händels Water Music, medeltida musik, storbandsjazz, klassiska toner och soulpop. Varje gång med många hundra i publiken.

Blomsterpill med Hanna Wendelbo

Ekosystemtjänsterna naturens skönhet och avkopplande inverkan uppfyllde helt besökarna som var med på en uppskattad workshop med mönsterdesignern Hanna Wendelbo. Vackra blomblad, frön och annat ur naturens skattkammare förvandlades till fantastiska mönster och förevigades med mobilkamror och olika appar i naturums hörsal en dag i september.

Bokfestival

Under bokfestivalen bjöds både stora och små på fantastiska äventyr. Erik Magntorn framförde sin barnbok "Fantastiska fiskar" i gungande rim tillsammans med jazzsångerskan Anna Mia Barwe och tonsättaren Nils Bondesson. Naturfotografen och filmaren Johan Hammar berättade inlevelsefullt till bilder ur sin nya bok "Sötvatten" och bjöd en hänförd publik att kika ned under ytan genom ett 360 VR headset.

Framtidsveckan

Under "Framtidsveckan", en vecka med fokus på hållbar utveckling som anordnas av ideella föreningar i kommunen varje år, var naturum arena och medarrangör vid tre tillfällen.

I samtalet "Modeller och noveller" lyftes olika scenarion fram om hur en klimatförändrad värld kan påverka oss, baserat både på ny forskning och samtida noveller. Koordinatör för projektet "Samverkan för Hanöbukten" berättade om samarbeten som ska leda till bättre havsmiljö och vi fick tips om hur vi kan skapa ett personligt hem med omtanke om naturen av författaren och fotografen Ida Magntorn.

Gåsprat

Om hösten söker sig tusentals gäss till Vattenrikets gräsrika strandängar för övervintring. Vid tre tillfällen i höst berättade våra naturvägledare i naturums hörsal om gässens liv och om purfärs forskning som pågår på Högskolan Kristianstad om hur gässen rör sig i landskapet.

Sagan om det Lilla Äppelträdet

Hur blir det ett äpple? I den interaktiva "Sagan om det Lilla Äppelträdet" berättade naturpedagogerna om hur alla andra äppelträd hade äpplen utom det Lilla Äppelträdet. Hur kom det sig? Och kunde det få hjälp på något sätt? Med storytelling, äppelpoäng och pollineringskort som verktyg fick stora och små möjlighet att fascineras över alla ekosystemtjänster som bidrar till ett gott äpple!

Höstlov

Höstlovet fylldes med biosfärolympiad ute och roliga workshops i naturums hörsal. Smakfulla grönsakstryck i olika färger och former skapades av stora och små, urtida toner spreds ur egentillverkade instrument av musselskal, trä och ben när musikarkeolog Cajsa S. Lund gästade hörsalen och många nya planetskötare anmälde sig efter att ha träffat Kapten Kryp, Tempus och alla hans spännande djurvänner!

Biosfär 2018

På årets Biosfärkonferens var Vattenrikets vatten och dess ekosystemtjänster i fokus. Ett tiotal forskare berättade för en fullsatt hörsal. Hur mår Hammarsjön? Varifrån kommer Helgeåns bruna vatten? Hur går det egentligen för Vattenrikets vidare och hur påverkar kusterosionen var några av de ämnen som togs upp. Konferensen gav också möjlighet för lärare, studenter, föreningsaktiva, tjänstemän och naturintresserad allmänhet att mötas.

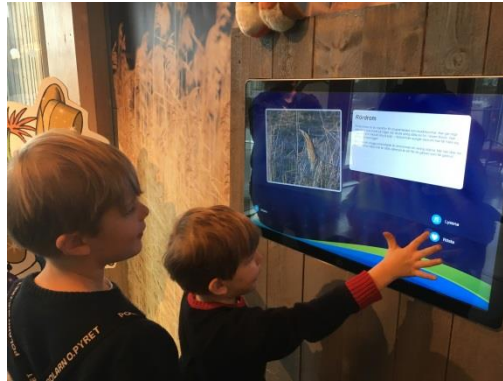
Hållbara julklappar

Många tog chansen att tillverka hållbara julklappar till självkostnadspris i vår workshop i naturums hörsal lagom innan jul. Bivaxdukar av ekologiskt bivax och återvunna textilier, fågelmatare av smör, kokosolja och frön i vackra porslinskoppar och våtservetter med kokosolja och sköljmedel med ättika producerades under både glada och förvånade tillrop.

4.4. Tillfälliga utställningar

Vi hade planerat en ny årsutställning om globala målen. Vi valde istället att göra en ny permanent del där vi införlivade de globala målen i vår utställning om Biosfärområdet. Under våren blev det inte en utställning av växter på grund av tidsbrist. I övrigt har vi följt vår verksamhetsplan.

Under februari och mars när det var Melodifestivalen ändrade vi tilltalet inne på naturum till en glittrig, härlig skylt med texten "Upplevelserikt, Glädjerikt, Vattenrikt". Samtidigt gjorde vi också om myshörnan till vårt eget Fågelmello. Tillsammans med företaget Zenton tog vi fram en touchlösning inför Melodifestivalen. Här kunde besökarna lära känna åtta sångare med olika festivalpersonligheter och rösta på sångaren med den bästa rösten. Texterna lockade till många skratt, lätena förvånade och över 1500 la sina röster. Och sånglärkan tog hem segern i vårt eget Fågelmello.

Vi lyfte fram ekosystemtjänster utifrån äpplet i en tillfällig utställning med vepa, foton på väggarna samt ljudfiler i hörsalen.

Vårt malakvarium inne på naturum fick ett rejält lyft både inuti och utanpå inför årets malprovfske. Uppskattat av både malar och besökare!

4.5. Kommunikationsinsatser

Vi har fortsatt att arbeta med ett brett perspektiv på kommunikationsinsatser under 2018 tillsammans med kollegor inom Biosfärenheten. Kommunikationen spänner från "mun-mot-mun-information" som föredrag och utbildning av ambassadörer via analog media som trycksaker, till digital media som filmer, ljudfiler och sociala medier som hemsida, facebook och instagram.

Vi har fått stort genomslag för våra kommunikationsinsatser både mätt i antal tidningsartiklar, antal besök på hemsidan, antal gillare på Facebook och i antal utbildade biosfärambassadörer.

Vi har syns och hörts väl i media, både i fackpress, rikspress och lokalpress, riksradio och lokalradio. Vårt samarbete med lokaltidningen Kristianstadsbladet har fortsatt generera många stora pluggannonser.

En marknadsföringskanal som blivit allt viktigare och tydligare under året är TripAdvisor. Många besökare hittar till naturum just via TripAdvisor. Den som söker på TripAdvisor efter "naturupplevelser i Skåne" hittar naturum Vattenriket på första plats. Likaså den som söker efter besöksmål i Kristianstad. Även under 2018 fick naturum utmärkelsen **Certificate of Excellence**. En ny kanal för 2018 är Google Maps där vi har lagt mycket kraft på att samla alla Vattenrikets besöksplatser via Google My Business.

I vår kommunikationsplan beskrev vi 12 aktiviteter för året. Dessa beskrivs utförligare på andra platser i verksamhetsberättelsen. En kort genomgång med status för aktiviteterna följer här:

Naturums utställning - Alla tiders vatten

Syfte	Modulen Alla tiders vatten är inte utbytt sedan naturum öppnade. Informationen i den är spretig och spänner över för stort kunskapsområde. Texten är tung, lång och inte heller skriven på samma lätta svenska som övriga moduler. Vi avser göra om modulen helt. Vi kommer att fokusera på ett par kunskapsområden: vattenstånd, vattendrag och grundvatten. Vi kommer att skriva nya, lättlästa texter och komplettera med en ny touchskärm där man fördjupa sina kunskaper kring vattenstånd och vattendrag.
Mätbart mål	En ny modul kring Alla tiders vatten invigdes i november.
Lägesbeskrivning	Arbetet färdigställdes enligt plan.

Naturums utställning – BIOSFÄR-modul

Syfte	I naturums utställning finns en modul som presenterar de viktigaste händelserna i biosfärområdet under året som gått. Årligen kompletteras den med förra årets händelser.
Mätbart mål	Modulen Biosfär stod färdig under februari.
Lägesbeskrivning	Arbetet färdigställdes enligt plan.

Naturums utställning - Ny i Vattenriket-modul

Syfte	Under 2017 kom en ny touchmodul med information om Vattenriket på 10 språk. Den kommer under 2018 att kompletteras med teckenspråk.
Mätbart mål	Modulen kompletterades med teckenspråk under februari.
Lägesbeskrivning	Arbetet färdigställdes enligt plan.

Naturums utställning- Vattenrikets vassaste sångare

Syfte	Melodifestivalens deltävling Andra Chansen kommer till Kristianstad i mars nästa år. Ett av våra förslag är att sätta upp en tillfällig utställningsmodul vi kallar Vattenrikets vassaste
--------------	---

	sångare där man både kan lyssna på fåglarnas röster och rösta. Modulen placeras i vår "myshörna". Syftet är att: • på ett lustfyllt sätt anspela på den mänskliga tävlingen Melodifestivalen genom att knyta an till fågelsång. Syftet är att visa att det inte bara är människor som kan sjunga, utan att det pågår en ständig sångtävling ute i det gröna. • i vår programsatta aktivitet lyfta lite djupare frågor som: Varför låter fåglar? Låter de olika? Vem sjunger och när? Vilken sång tycker vi är vacker och varför? Fåglarnas sång som ekosystemtjänst kan belysas.
Mätbart mål	Vattenrikets vassaste sångare fanns på plats under februari och mars månad.
Lägesbeskrivning	Arbetet färdigställdes enligt plan.

Naturvägledning – Nya föredrag: Lär om Biosfär och Hitta ut i Vattenriket.

Syfte	Naturum erbjuder en hel rad av bokningsbara aktiviteter för besökande grupper. Under 2018 tar vi fram ett nytt föredrag med titeln "Lär om Biosfär". Vi planerar också inför 2019 då vi skall erbjuda ytterligare ett föredrag "Hitta ut i Vattenriket"
Mätbart mål	Föredraget "Lär om Biosfär" färdigställdes under året.
Lägesbeskrivning	Målet delvis uppnått.

Pedagogisk verksamhet- Uteklassrum havet

Syfte	Under 2018 kommer Uteklassrum havet att placeras vid Snickarhaken.
Mätbart resultat	Uteklassrummet färdigställdes under hösten.
Lägesbeskrivning	Arbetet färdigställdes enligt plan.

Naturums program

Syfte	Naturums program kommer under 2018 ut i tre versioner, ett vårprogram, ett sommarprogram och ett höstprogram. Programbladen trycks i en sammanlagd upplaga av 20 000 ex. Naturums program är därmed en av våra största och viktigaste kommunikationskanaler från naturum.
Mätbart mål	Tre program för naturum trycktes och totalt genomfördes 531 programpunkter.
Lägesbeskrivning	Arbetet färdigställdes enligt plan.

Övriga projekt - Översyn utflyktsguide

Boken som visar vägen ut till vattenrikets besöksmål behöver uppdateras och nyproduceras.

Syfte	Under 2018 initieras arbetet med en översyn av boken "Utflyktsguide till besöksmål i Vattenriket". Boken lanseras under 2019.
Mätbart resultat	Under 2018 påbörjades arbetet med utflyktsguiden.
Lägesbeskrivning	Arbetet färdigställdes enligt plan.

Övriga projekt- Hemsida

Syfte	Skapa en helt ny responsiv hemsida med uppdaterad information.
Mätbart resultat	Ny information på hemsida publicerad.

Lägesbeskrivning	Arbetet färdigställdes enligt plan.
------------------	-------------------------------------

Övriga projekt- Väderstation och webbkamera

Syfte	Undersöka möjligheten att placera väderstation och webbkamera på naturum
Mätbart resultat	En väderstation, vars data vi kan hänvisa till, installerades på annan plats i kommunen.
Lägesbeskrivning	Omprioriterat

Övriga projekt- Ekosystemtjänstverktyg

Syfte	Ta fram ett pedagogiskt redskap för äldre elever för att undersöka och reflektera över ekosystemtjänster.
Mätbart resultat	Tre verktyg för att arbeta med ekosystemtjänster har producerats.
Lägesbeskrivning	Arbetet färdigställdes enligt plan.

5. Utvärdering av personal

Beskriv utfallet och utvärdera förhållandet personalinsats / öppettider / besökstal.

Beskriv hur naturumföreståndaren fördelat sin tid mellan arbete på plats i naturum och andra arbetsuppgifter.

5.1. Utvärdering av personalinsats

Under året har vi haft personal som varit sjukskriven längre perioder och har turligt nog kunnat täcka upp detta med en ny visstidsanställning så att kvaliteten har kunnat vara oförändrad.

6. Utvärdering av kompetensutveckling av personal

6.1. Utvärdering av kompetensutveckling av personal

- Januari: Uppstartsdag naturumpersonal. All personal.
- Januari: Planeringsdag med besök på Skånes djurpark där vi lärde mer om uttrar, deras ekologi och beteende. All personal.
- Februari: Snacka snyggt, en kurs i retorik. Naturumföreståndare.
- Mars: Planeringsdag. All personal.
- April: Blomstermandala med Hanna Wendelbo. All personal.
- April: Naturumträff Stendörren. Naturumföreståndare.
- Maj: Projektledarkurs för en personal.
- Maj: Planeringsdag med qigong och skogsbad. All personal.
- Juni: Båttur med biosfärkollegor.
- Augusti: Uppstartsdag naturumpersonal

- September: Studiebesök Biosfärområde Mön. All personal.
- September: Naturumföreståndare på konferens i Palermo.
- Oktober: Naturumföreståndare på nationell naturumträff i Tyresta.
- Hösten: Planerings- och exkursionsdag med Biosfärkontoret
- November: Biosfär 2018, forskningskonferens. All personal.
- Kompetensutveckling genom de föredrag som erbjuds inom naturums program under året.
- Föredragsdag om bl a stresshantering, planering och kommunikation. En personal.

7. Utvärdering av förnyelse av fast utställning

Naturums uppdrag är att visa vägen ut i Vattenriket. Under våren har besöksplats Lägsta punkten samt besöksplats Vramsån fått nya utställningar. Naturum Vattenriket har fått en ny, fin entréplats med stora informationsskyltar vid parkeringen. Utöver det har flera delar i naturums egen utställning rustats upp.

7.1. Utvärdering av årets förnyelse av fast utställning

Under året har vi planerat och genomfört ett flertal åtgärder i utställningen.

Globala målen

I stället för att göra en tillfällig utställning om globala målen valde vi att göra det till en permanent del i modulen "Biosfär".

Globala målen lyfts fram i anslutning till våra goda exempel på biosfärprojekt på en bildskärm där 25 olika projekt visas. Till varje projekt har vi valt ut vilka globala mål som uppfylls.

Uppdaterad naturumvepa

Vår naturumvepa var inte uppdaterad sedan naturum Falsterbo kom på plats. Äntligen fick den sig ett lyft!

Ny i Vattenriket med teckenspråk

Under 2017 fick vi modulen Ny i Vattenriket på plats. Under våren 2018 kunde vi komplettera med tre filmer på teckenspråk!

Ny kikarlösning

Sedan naturum öppnade har vi provat flera olika kikarlösningar. I början av året beslöt vi oss för att det bästa ändå vore en helt flexibel tubkikare som besökarna kan styra själva i olika höjd och vinkel. Efter att ha spionerat på många lösningar på andra naturum kunde vi själva tillverka denna.

Alla tiders vatten

2018 blev året då vi äntligen fick tid att göra om modulen "Alla tiders vatten". Vi valde att fokusera på kunskapsområdena vattenstånd, vattendrag och grundvatten. Nya, lättlästa texter tillsammans med en touchskärm där våra besökare med hjälp av drönarfilmer enkelt kan fördjupa sina kunskaper om Helgeåns föränderliga vattenstånd över året och variationen hos dess anslutande vattendrag blev precis det lyft som vi strävat efter i utställningen!

7.2. Budget och finansiering för förnyelse av fast utställning

I budget har vi haft 185 000 till naturums utställning. Utöver det har vi haft 100 000 kr till digital utveckling. De personella resurserna som lagts ner har till största del varit insatser från naturinformatör, utställningstekniker och naturumföreståndare och omfattar minst 200 timmar.

7.3. Förankring

Nya förslag till utställningsdelar har tagits fram tillsammans med naturums medarbetare och Biosfäravdelningens infogrupp.

8. Utvärdering renovering, förändring av fastighet/lokaler

8.1. Utvärdering av renovering, förändring av fastighet/lokaler

Under 2018 har kommunens tekniska förvaltning genomfört följande renoveringar/förändringar av lokalerna.

- KNX-panelen varifrån många av utställningens tekniska delar styrs har helt programmerats om. Anledningen var diskussionen om ljussättningen som framkom i naturums utvärdering. Det visade sig att naturums scenarios för ljus inte stämde med upphandlingen och nu har allt justerats så att personalen kan höja och sänka ljuset själva i utställningen.
- Toaletthuset på naturums parkering togs i bruk redan tidigt på året och är ett efterlängtat komplement till naturums tre toaletter.
- Förstärkt inbrottskydd till takterassen. Under sommaren har grindarna till takterassen höjts för att förhindra inbrott.

9. Utvärdering av övriga insatser

9.1. Utvärdering av övriga insatser

Här följer några av de viktigare satsningarna vi genomfört under 2018.

Nya och uppdaterade besöksplatser

Besöksplats Vramsån uppdaterades under året i Biosfärkontorets regi med ny utställning och vippskyltar. Det hela firades tillsammans med många besökare på Biologisk mångfaldsdagen i maj.

En välkomnande entré kom på plats

Under hösten kom en ny välkomnande entré på plats utanför naturum. Entrén rymmer informationsskyltar, bänkar och lekfulla vattenrikedjur i metall. Skyltarna berättar om biosfärområdet, naturum, besöksplatser och djuren inpå knuten.

Naturums närområde

Under hösten togs de första spadtagen på en ny rullbar gångbro över Härlövsängaleden som ska göra Linnérundan säkrare. Dessutom började arbetet med spång och gömsle utanför naturum. Vid årets slut bredde den nya spången ut sig genom vass och vide. Till våren får besökarna en ny spännande upplevelse med vyer av naturum och staden, närmare naturumsjön, kungsfiskare och utter.

Ekosystemtjänstverktyg

Under året såg tre nya pedagogiska verktyg dagens ljus. "Sagan om det lilla äppelträdet" visar de minsta hur äppelträdet får hjälp av maskar, bin och andra kompisar för att få äpplen på sina grenar.

"Pollinera Mera" är en lek där eleverna får fundera över vad ett äpple skulle kosta om det inte fanns några bin, utan vi människor själva fick pollinera äppelträdens blommor.

"Vattenrikeblomman" används för att analysera de ekosystemtjänster som en plats erbjuder. Kronbladen symboliserar olika kategorier av ekosystemtjänster. Genom att veckla ut kronbladen kan ekosystemtjänsterna poängsättas. Blomman kan även användas av vuxna för att få upp ögonen på de ekosystemtjänster man kan vilja bevara eller förstärka.

Det är naturpedagog Sam Peterson och naturvägledare Erik Kohlström som tagit fram de nya pedagogiska verktygen.

Biosfärläger

Biosfärläggret njöt av naturens nyttor
Årets tema, naturens nyttor i Vattenriket, satte sin prägel på årets biosfärläger.

Barnen fick vara med om att ringmärka fåglar, måla akvarell, bygga fågelholkar, besöka biexperter, möta en strandängsbonde, paddla storkanot och mycket mer!
Och det viktigaste: att bara njuta!

Vattenriket arena för konstprojekt om klimatet

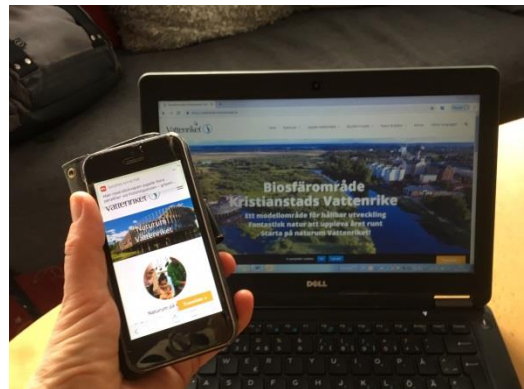
I projektet "Man and Biosphere – prekära situationer" samarbetade konstnärer och forskare i dialog med Biosfärkontoret. En bärande tanke var att ge den globala klimatfrågan ett lokalt fokus. Konstnär Caroline Mårtensson var projektledare. Projektet omfattade konserter, filmvisningar och vandringar vid havet och i staden. Konstverken "Levande fossil" blir kvar permanent

i landskapet. I dialog med Biosfärkontoret valde konstnären ut fyra arter som är känsliga för ett förändrat klimat. Dessa arter blåstrades in i stenar som placerades ut i Kristianstad. En står vid naturum Vattenriket.

Ny hemsida

Under 2018 lanserades Vattenrikets nya hemsida. Den är responsiv, dvs fungerar fullt ut i olika webbläsare, datorer, Ipads och smartphones. I samband med den nya hemsidan skrevs i stort sett allt material också om och omformades till en bättre, mer lättnavigerad struktur.

För naturums del innebär det att vi har tagit fram flera nya rubriker och koncept. T ex så beskriver vi hur man bäst lägger upp ett besök på naturum. Vi har också, i och med den nya hemsidan, helt gått ifrån att låna ut audioguider och hänvisar till fritt wi-fi och ljudfiler på nya hemsidan.

Turistmutveckling

Kommunens turistbyrå har stängts och istället finns en turistdisk i medborgarcenter samt mobila destinationssäljare som besöker olika platser i Kristianstad.

Under den tidiga sommaren fick vi en stor ökning av de turistiska frågorna och från mitten av sommaren fick vi till stånd att den mobila turistbyrån var på plats dagligen mellan 11-12 utanför naturum.

Naturum lyftes fram på världskonferens

Naturum Vattenrikets föreståndare Karin Magntorn talade på Unescokonferens för besökscentra i världsarvsstaden Palermo på Sicilien. Unesco hade valt ut 21 besökscenter från Europas världsarv, biosfärområden och geoparker. Dessa fick dela med sig av sina bästa idéer och erfarenheter.

Naturumföreståndare Karin Magntorn berättade bland annat om naturums placering mitt i staden och samtidigt mitt i Vattenriket. Dessutom var det stort intresse kring hur Vattenriket blivit en profil för hela staden. Konferensdagarna var fulla av föredrag från de utvalda besökscentra, gruppdiskussioner och besök till världsarvet i Palermo. Så småningom ska konferensen mynna ut i en skrift med goda exempel och lärdomar, som blivande besökscentra kan ha nytta av.

Radions P1: Programmet Stadsinspektionen

I september besökte programmet Stadsinspektionen Kristianstad. Det var ett spännande program om stadens arkitektur. Bitvis med svidande kritik mot nya byggelement i staden som Galleria Boulevard. Vattenriket med naturum fick däremot stort beröm i programmet som hyllar det som något som kommit att bli en tillgång och växande profil för staden.

10. Uppföljning

Punkt 10 beskriver hur verksamheten har följts upp.

10.1. Besökarundersökningar

Under 2018 har ingen större besökarundersökningar genomförts men naturums verksamhet utvärderas löpande både genom frekventa gästbokskommentarer och besökarnas inlägg på google och Tripadvisor. Tranvårdarnas erfarenheter liksom Biosfärambassadörsutbildningen, Biosfärlägrer och Biosfärkonferensen utvärderas årligen.

10.2. Naturums statistik

Naturums statistik har rapporterats varje månad under 2018.

10.3. Tankelistning

Ingen tankelistning har genomförts, men däremot utvärderas flera större moment i vår verksamhet enligt ovan.

11. Budget för naturum

	Totalt		
	Summa kostnader	4 891	
	Summa intäkter	4 891	
naturum, ange namn	Naturum Vattenriket		
	Totalt (netto, kostnader)	Kostnader (brutto)	Intäkter (brutto)
Övergripande arbete naturum	0	350	350
Drift och underhåll naturum			
	Totalt (netto, kostnader)	Kostnader (brutto)	Intäkter (brutto)
Drift och underhåll av Naturvårdsverket hyrd fastighet (statliga naturum)	0		
Summa	0	0	0
Friluftsliv och information			
	Totalt (netto, kostnader)	Kostnader (brutto)	Intäkter (brutto)
Information skyltar, tillfälliga utställningar, tryckmaterial m.m.	0	306	306
Summa information	0	306	306
	Totalt (netto, kostnader)	Kostnader (brutto)	Intäkter (brutto)
Naturvägledning bemannad naturvägledning, ej personal	0	301	301
Naturvägledning personalkostnader	0	3 934,0	3 934,0
Summa naturvägledning	0	4235	4235
Summa friluftsliv och information	0	4541	4541
Uppföljning			
	Totalt (netto, kostnader)	Kostnader (brutto)	Intäkter (brutto)
Uppföljning friluftsliv och information	0		
Ansvar		2018 plan	2018 utfall
21421	Naturum	11 438,0	11 288,0
Akt			
1400	Gemens kostnader-intäkter	53,0	54,0
1401	Personal	3 636,0	3 186,0
1402	Tim- och visstidsanställn	602,0	856,0
1403	Kompetensutveckl personal	35,0	77,0
1404	Hyses- och lokalkostnader	6 871,0	6 800,0
1405	Arbetsplatskostnader	55,0	55,0
1406	Arbetsplatskostnader IT	91,0	115,0
2950	Försäljningsverksamhet	-40,0	-53,0
2951	Naturumverksamhet	350,0	350,0
2952	Hörsalen	-50,0	-69,0
2953	Utställningar	185,0	184,0
2954	Digital utveckling		122,0
2955	Bidrag naturvårdsverket	-350,0	-350,0
	Övriga bidrag		-39,0